

КУЯВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ У ВЛОЦЛАВЕКУ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ОСТРОГРАДСЬКОГО
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА
ЦЕНТР УКРАЇНСЬКО-ЄВРОПЕЙСЬКОГО
НАУКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

МАТЕРІАЛИ

VII Міжнародної наукової конференції

«ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМ ПРАВА»

21–22 січня 2022 року

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова організаційного комітету:

Скрипник В.Л. – доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри фундаментальних і галузевих юридичних наук Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського.

Члени організаційного комітету:

mgr Joanna SKIBA – завідувач кафедри іноземних мов, експерт у галузі освіти та електронного навчання для дорослих, керівник міжнародного офісу Куявського університету у Влоцлавеку;

Митрофанов І.І. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри фундаментальних і галузевих юридичних наук Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського;

Соболь Є.Ю. – доктор юридичних наук, професор, ректор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка;

Шаповал В.Д. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри фундаментальних і галузевих юридичних наук Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського;

Хребтова А.А. – кандидат наук з державного управління, доцент кафедри фундаментальних і галузевих юридичних наук Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського;

Васечко Л.О. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри фундаментальних і галузевих юридичних наук Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського;

Віхляєв М.Ю. – доктор юридичних наук, професор, директор Центру українсько-європейського наукового співробітництва.

Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права:
Т33 матеріали VII Міжнародної наукової конференції (м. Кременчук, 21–22 січня 2022 року). Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 312 с.

ISBN 978-966-992-738-5

УДК 340.13(063)

© Куявський університет у Влоцлавеку, 2022

© Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, 2022

© Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, 2022

ISBN 978-966-992-738-5 © Центр українсько-європейського наукового співробітництва, 2022

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. РЕАЛІЗАЦІЯ НОРМ ПРАВА В ТЕОРІЇ

ТА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

Правовий звичай і фольклорне право: спроба делімітації суміжних явищ

Бедрій М. М...... 10

Реалізація права учасників освітнього процесу на громадське самоврядування

Домбровська О. М...... 14

Ранні ідеї про природні права людини та їх значення для розвитку права

Єфремова Н. В. 17

Юридична фікція як програмний інструмент

Зеленко І. П. 21

Щодо утворення тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України
з питань майбутнього

Зозуля О. І...... 23

Еволюція поняття «форма держави»

Ігнатцов М. В...... 26

Конституційно-правове регулювання права на свободу пересування
в Україні в контексті європейського досвіду

Кириченко Ю. В., Рєзанова Н. О...... 29

Завдання формування та реалізації державної політики
щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю

Кіблик Д. В...... 33

Конституційний статус суду присяжних в зарубіжних країнах

Комар К. С...... 37

Можливості громадськості у протидії корупції

Лабенська Л. Л. 41

Дефініція «джерело права» в загальній теорії права

Павлюк Є. А...... 44

Доктрини зволікання і відмови від реалізації прав у праві іноземних держав

Пільков К. М...... 48

Принципи права як основа правозастосовного процесу

Подковенко Т. О...... 51

Strukturalno-funkcyjny wzór kształtowania kompetencji prawnych
licencjantów kierunków pozaprawnych

Prylypko V. M...... 54

Особливості становлення правової системи Італії

Прохоренко А. В...... 56

РАННІ ІДЕЇ ПРО ПРИРОДНІ ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПРАВА

Єфремова Наталя Володимирівна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри історії держави і права

Національний університет «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

Права людини є складним, багатовимірним явищем. У різні епохи проблема прав людини сприймалась неоднозначно, незмінно залишаючись гостро дискусійною до сьогодення. Історія людської цивілізації демонструє нам, що кожна історична система права включала і включає певну юридичну концепцію людини як суб'єкта права і відповідні уявлення про його права, обов'язки і свободу. Сьогодні, ступінь та характер розвиненості прав людини прийнято визначати рівнем розвитку права, економіки та інших факторів у відповідному суспільстві. Але права людини – явище не тільки юридичне, а і соціально-історичне. Сучасна постановка питання про права людини за всієї своєї особливості спирається на багатий попередній досвід людства, насамперед у галузі правових форм організації суспільного та державного життя людей, правового способу регулювання їхніх соціальних відносин.

Питанню дослідження історії становлення прав людини присвячені наукові праці, зокрема, таких визначних учених, як А. Робертсон, Д. Донеллі, Д. Меррілз, Д. Макгрегор Бернс, Д. Холт, В. Копейчиков, М. Козюбра, Л. Луць, П. Рабінович, А. Саїдов, О. Скакун, В. Тацій, В. Чиркін, та ін., але в сучасних умовах проблематика прав людини набула статусу інтегрального спрямування юридичних досліджень, важливого для подальшого розвитку теоретичного та галузевого правознавства [1, с. 123]. Отже, подальший розвиток доктрини прав людини є актуальним завданням науки про державу і право.

Боротьба за свободу і права завжди була частиною соціальних потрясінь, що змінювали державні режими, вона супроводжувала пошуки оптимальних форм державного устрою, а головне – виражала напружені стосунки індивіда зі всемогутньою державою. У конкретно-історичний момент індивідуальні права виникли як протест людини-підданого проти свавілля монархічних утисків, а з часом вони перетворилися на знаряддя опору всякому абсолютизму владарювання взагалі. Права людини як явище, що історично розвивається, на кожному черговому етапі своєї еволюції набували якісь нові межі і особливості,

завдяки чому підтримувався і продовжує підтримуватися науково-дослідний інтерес до них. Актуальність вивчення прав людини в даний час пояснюється появою більш зрілої форми прав, в яку включені як би в знятому вигляді всі попередні основні моменти їх суті, структури, функцій, соціальній ролі та ін. З історико-логічної точки зору права людини є найважливішим показником громадської динаміки – процесів модернізації та глобалізації світу. З одного боку, права пов'язані з цими явищами, з іншого боку, стали інструментами їх активної реалізації. Процес модернізації розпочався з проголошення поваги до свободи людини та її майна.

Економічні пріоритети періоду становлення буржуазних відносин відповідно визначили основний зміст прав людини як «буржуазні права». Процес глобалізації під впливом наростання загальних проблем у правовій та інших соціальних системах активізував гуманітарний аспект прав людини. У результаті, сучасна модернізація є тісно пов'язаною з глобалізацією та складає єдиний домінуючий процес сучасності, у якому права людини виступають чинником трансформації суспільних відносин на засадах пошани гідності та свободи особистості. У свою чергу, законодавче закріплення прав, що захищають можливість кожному проявити себе як самостійний суб'єкт, а не тільки як член того чи іншого стану і введення тим самим юридичної рівності у практику економічних, політичних та соціальних відносин започаткувало реальне буття прав людини. Аналізуючи впровадження юридичної рівності людей до основ суспільного життя професор О. Лейст оцінив цю подію в історії людства, як таку, що є тотальною руйнуванню первісної общини стародавньої доби з переходом до класово-станового ладу Давнього світу [2, с. 341].

Слід також нагадати і про те, що становлення прав людини відіграло важливу роль у справі гуманізації відносин між людьми, пом'якшенні звичаїв та сприяло підвищенню терпимості до інших думок та позицій. Так, завдяки ідеї прав людини суспільна свідомість та повсякденні практики повільно почали еволюціонувати від насильства у бік гуманності, накопичення потенціалу у моральних оцінках людського життя. Але, якщо виникнення юридичних прав людини традиційно датують із другої половини XVIII століття, то історія боротьби з безправ'ям, за свободу та рівність людей – обчислюється століттями. Складний рух на захист особистості та її гідності, за право кожного самостійно влаштовувати своє життя є найважливішим показником прогресу державно-правового співжиття. Він пройшов тернистий шлях, адже у різні епохи проблема прав людини, незмінно залишаючись політико-правовою, набувала або релігійного, або етичного, або філософського звучання в залежності від соціальної позиції класів, що перебували при владі.

Сьогодні важко навести точну дату появи перших правових норм, виданих для впровадження захисту прав людини. Історична теорія стверджує, що права є результатом творіння історичного процесу. Тривалий звичай із часом конкретизувався в конкретній формі права [3, с. 329], але вивчаючи історію стародавніх цивілізацій, можна знайти чимало цікавих прикладів. Наприклад, наказ одного з давньоєгипетських фараонів (близько 2000 до н.), який закріпив наступну практику: «Коли з Верхнього або Нижнього Нілу приїжджає прохач, зробіть так, щоб усе відбувалося відповідно до закону, із дотриманням звичаю та з повагою до права людини» [4, с. 5]. Наступні правителі Єгипту продовжили цю ідею у приписі чиновникам наступного змісту: «Утримайтеся від несправедливого покарання. Не вбивай... Не робіть різниці між сином людини, яка має важливе значення, і скромного походження» [5, р. 78–79]. Безумовно, що переклад давнього папірусу зазнав певної мовно-стилістичної адаптації, але суть документу від цього не змінюється.

На увагу заслуговує і одна з найперших збірок права в історії людства. Так, у Законах царя Хаммурапі, написаних у XVIII столітті до н. е., йдеться про встановлення такого порядку: «щоб сильний не гнобив слабшого...». У цих словах, мабуть, максимально вдало відображено високе призначення права: захищати слабких від могутніших, надаючи їм непорушні права на захист від свавілля сильних. Можливо саме таким ставленням людське суспільство відрізняється від тваринного світу, де ображати слабких є нормою життя. І чим більш надійно захищені «слабкі», тобто більшість населення країни, тим більш гуманною, можна називати цю державу. Подібні накази були видані і царем Стародавньої Персії Киром великим приблизно в 539 році до н.е. Текст цього наказу був написаний аккадською мовою на циліндрі з обпаленої глини. Учені, які досліджували цей артефакт довели, що цар наказав звільнити рабів, оголосивши, що усі люди мають право самі вибирати собі релігію [6, р. 19].

У часи Античності ми також можемо побачити спроби визначити цю проблему. Так, наприклад, софісти Антифон, Алкідам і Лікофрон, ще у V-IV ст. до н.е. зазначали, що усі люди є рівними за природою і мають однакові, зумовлені нею, природні права [7, с. 7]. До таких, насамперед, належала свобода як найвища цінність людського життя. Давньоримський державний діяч Цицерон був одним з перших теоретиків природного права, що виступав проти смертної кари та визнавав за особистістю політичні права та право приватної власності [8, с. 285]. Отже, першою юридичною формою прав людини були невід'ємні права громадянина античного поліса. Основний принцип поглядів софістів був сформульований Протагором: «Людина є мірою усіх речей, існуючих – що вони існують, неіснуючих – що вони не існують» [9 с. 530]. Саме людський, а не традиційно божественний

початок виступав на думку Протагора, як міра всього існуючого, а основа всієї світобудови – людина.

Поруч із прагненням знайти загальні норми, що регулюють людські відносини, виникали уявлення, у яких враховувалась природа індивіда. В основі цих уявлень було покладено думку про те, що держава створюється головним чином для захисту та задоволення потреб громадян. Виконати це завдання держава здатна лише у тому випадку, якщо вона заснована на договірних засадах. Таким договором між людьми, який «взаємно гарантує права» за Лікофроном, є закон або звичай.

Аналогічні ідеї виникали і на Сході. Зокрема, китайський мислитель Мо-цзи (V ст. до н. е.) відстоював думку про те, що всі люди рівні перед небом, а держава є результатом їхньої угоди. На противагу вчення конфуціанців він висуває ідею «загальної любові», згідно якої усі люди повинні піклуватися про інших і робити все, «щоб примножувати блага та усувати всі проблеми в державі. Мо-цзи вважав, що влада та багатство повинні знаходитись у руках достойних, а для досягнення цієї мети він пропонував призначати на посади людей незалежно від походження, а лише згідно з їх моральними якостями та здібностями [10, с. 469].

Цілком природно, що вже у перших писаних законах, створених у стародавні часи відобразились уявлення про справедливість. Права людини тоді по суті виводились із розуміння її гідності та цінності в суспільстві. У розвиток таких ідей свій внесок зробили різні особи, але сама концепція прав людини протягом, принаймні, двох з половиною тисячоліть була предметом постійних дискусій. Окремі ідеї втілювалися і в юридичні норми, але ранні уявлення про загальні права людини не зароджувалися виключно в одній місцевості з якоюсь конкретною формою правління. Вони стосувались віковичних та універсальних питань щодо взаємовідносин між окремими людьми та суспільством, але у XXI столітті розуміння зазначених аспектів політико-правової думки стародавнього світу сприятиме формуванню більш адекватного уявлення про історію розвитку доктрини прав людини.

Література:

1. Саидов А.Х. Цивилизационная теория прав человека. Права человека и современное государственно-правовое развитие. / Отв. ред. А. Г. Светланов. М., Институт государства и права РАН, 2007. С. 112-131.
2. Общая теория государства и права. Академический курс: в 2 т. Отв. ред. М.Н. Марченко. М.: Зерцало, 1998. Т. 1. 416 с.
3. Гулаткан Т. Витоки концепції прав людини. Юридичний вісник, 2020. № 1. С. 329-335.

4. Брандер П., Гомес Р., Ким Э. Компас. Понимание прав человека. М.: Совет Европы, 2002. 104 с.

5. Gerard Gertoux. Moses and the Exodus Chronological, Historical and Archaeological Evidence. Lulu.com, 2015. 268 p. URL: https://www.academia.edu/14778076/Moses_and_the_Exodus_Chronological_Historical_and_Archaeological_Evidence (дата звернення: 10.04.2020).

6. Briant P. From Cyrus to Alexander. A History of the Persian Empire. translated by Peter T. Daniels, Winona Lake, Indiana Eisenbrauns, 2002. 1214 p.

7. Бисага Ю.М., Палінчак М.М., Белов Д.М., Данканич М.М. Права людини. Ужгород, 2003. 189 с. ULR: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/bitstream/>

8. Цицерон Марк Туллий Речи: в двух томах / Марк Туллий Цицерон. М. : Изд-во академии наук ССР, 1962–1962. Т. 1. Годы 81 – 63 до н. э. 443 с.

9. Протагор. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. С. 530. 742 с.

10. Мироненко О. Мо-цзи. Політична енциклопедія. / Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К. : Парламентське видавництво, 2011. С. 469.

ЮРИДИЧНА ФІКЦІЯ ЯК ПРОГРАМНИЙ ІНСТРУМЕНТ

Зеленко Інна Павлівна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри права та правоохоронної діяльності

Центральноукраїнський державний педагогічний університет

імені Володимира Винниченка

м. Кропивницький, Україна

Науковці розуміють під юридичною фікцією прийом юридичної техніки, який визнає юридичні факти, що відсутні в реальному житті, такими, що існують для того, щоб досягти цілі правового регулювання. Юридична фікція є необхідним прийомом для усунення формалізму застарілих норм, застосовується для скорочення нормативного масиву.

Поряд з цим, юридичні фікції поза суто технічних аспектів законодавства, виступають як своєрідні програмуючі норми. Вони встановлюють як типовий або єдино можливий варіант змісту